

מצוות היובל

א.

פרשת בהר פותחת במצוות השמיטה, וממשיכה לאחר מכן במצוות היובל החל לאחר שבע שמיטות.

חז"ל (ספרא בהר פרשה ב הלכה ב) נחלקו האם יש קשר בין שמיטה ליובל: חכמים סוברים שאם אין שמיטה אין יובל, אבל דעת רבי יהודה היא שאפילו אם לא נוהגת השמיטה צריכים לקיים את היובל, והלכה כחכמים. לעניין זה יש השלכות רבות.

יש הקושרים בין יובל לשמיטה, אך רק לשמיטת כספים. כך פסקו הרמב"ם (הלכות שמיטה ויובל ט', ב) והשו"ע (ח"מ ס"ז, א) שבזמן הזה שאין יובל אין שמיטת כספים מהתורה, ומסיבה זו יכולה להיות תקנת הפרוזבול, העוקרת את דין שמיטת כספים למעשה.

אולם לדעת רבי (ירושלמי שביעית י', ב) הקשר הוא כולל, אם אין יובל אין שמיטה נוהגת כלל, לא שמיטת קרקע ולא שמיטת כספים.

ב.

החזקוני (ויקרא כ"ה, ח) מסביר שספירת היובל שונה מספירת העומר. בשונה מספירת העומר, שהיא מצווה גם על כל יחיד, ולכן מברכים עליה, מצוות ספירת שנות היובל מוטלת על בית הדין בלבד, ולכן לא מברכים עליה. הספורנו (שם) מוסיף שבניגוד לחגים השנים הנספרות הן שנות חמה כי המצווה היא חקלאית ועונות השנה מתנהלות על פי החמה.

ג.

התורה (ויקרא כ"ה, ט) מצווה אותנו לתקוע בשופר ביום הכיפורים של שנת היובל, כמו שתוקעים בראש השנה.

האבן עזרא (שם) מבקש להכריע על פי ציווי זה במחלוקת המפורסמת בין רבי יהושע ורבי אליעזר, אם בתשרי נברא העולם או בניסן (ראש השנה י ע"ב), וכותב שלפי הציווי על תקיעת שופר בתחילת היובל, בחודש תשרי, ברור הוא שבתשרי נברא העולם. אלא שלכאורה הדבר עומד בסתירה לכלל ההלכתי הידוע שבמחלוקת בין רבי אליעזר לרבי יהושע – הלכה כרבי יהושע (שבת קל ע"ב).

בעניין זה ראיתי הסבר יפה מאוד של ד"ר ישראל אלדד.¹ הוא טוען שיש שני צדדים של הבריאה. בריאת עם ישראל הייתה בניסן, ובריאת האדם הפרטי הייתה בתשרי. תחילת השנה והימים הנוראים מיועדים לחשבון נפשו של האדם הפרטי, ועל כן הם בתשרי.

הדבר מתקשר למחלוקת מפורסמת אחרת בין רבי יהושע לרבי אליעזר, אם גאולה תלויה בתשובה או לא (סנהדרין צז ע"ב). ובאמת גאולת העם הכללית אינה תלויה בתשובה, כשם שגאולת מצרים לא הייתה תלויה בתשובה, ובריאת עם ישראל כעם הייתה בפסח. אולם רבי אליעזר מדבר על הגאולה הפרטית של כל אדם ואדם, וזה באמת תלוי בחשבון הנפש של כל אחד, והאדם נברא בתשרי!

ד.

חשבון השנים למניין השמיטה הנוהג כיום הוא פשוט. מחלקים את הזמן מבריאת העולם ב-7, וכל חלוקה שלמה היא שנת שמיטה. אולם רק 14 שנים לאחר כניסת עם ישראל לארץ התחילו למנות את שנות השמיטה. על פי החשבון המקובל בידינו השמיטה הראשונה חלה בשנת 2503 לבריאת העולם, והרי מספר זה אינו מתחלק ב-7.

לא ברור מתי חל השינוי בחשבון זה, והדבר תלוי גם בשאלה האם היובל הוא חלק ממניין השנים. הרמב"ם (שם, ו) כתב, שזו מסורת מהגאונים, ששנת החורבן הייתה שנת שמיטה, ולפי חשבון זה אנו מונים את השנים לשביעית, "שהקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה ובהן ראוי להתלות".

ה.

עיקרון גדול וחשוב מהווה את הבסיס למצוות היובל: "וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור בארץ לכל ישיבה." (ויקרא כ"ה, י) – רק כאשר כל יושביה עליה

1. ישראל אלדד, "מתי נברא העולם?", מחניים פ"ד, תשכ"ג. נמצא גם באתר דעת: <http://www.daat.ac.il/daat/kitveyet/mahanaim/matay-4.htm>

מצוות היובל

יש יובל, ואם לאו מתבטלת המצווה, וכמו שכותב הרמב"ם (שם, ח) שמשגלו ראובן, גד וחצי שבט מנשה בטלו היובלות, ולא זו בלבד אלא שגם אם כל ישראל יושבים בארצם היובל חל רק אם כל שבט יושב במקום הראוי לו, אבל אם הם יושבים מעורבים זה בזה היובל אינו חל.

ישנן מצוות נוספות שתלויות ברוב יושביה עליה:

א. מצוות הקשורות ליובל: שמיטת כספים, עבד עברי, בתי ערי חומה וקבלת גר תושב.

ב. שמיטת קרקעות לדעת רבי אליעזר.

ג. בניין בית המקדש לדברי ספר החינוך:

ונוהגת מצוה זו בזמן שרוב ישראל על אדמתן. וזו מן המצוות שאינן מוטלות על היחיד כי אם על הצבור כולן... (ספר החינוך מצווה צ"ה)

ו.

יש האומרים שכבר כיום נחשבים יושבי ארץ ישראל לרוב, כיוון שכולם יכולים לעלות לארץ. אך גם לדעת מי שאינם סוברים כך, עלינו להיערך למצב בו רוב יהודי העולם יהיו בארץ ישראל. דבר זה יהיה בעוד שנים לא רבות, בגלל ההתבוללות לצערנו. זה אירוע מכוון שלא היה מאז ימי בית ראשון. האם אנו מתכוונים למצב זה, שבו שמיטה תהיה מהתורה (אין היתר מכירה...), שמיטת כספים מהתורה (איך מנהלים מערכת כלכלית ובנקים), האם צריך להתחיל למנות יובלות? אמר אחד מתלמידי החכמים בדורנו: הקב"ה דואג שאנו לא נתבטל, הוא מכריח אותנו ללמוד תורה! הוא דוחף אותנו ליישם את מצוות התורה אפילו בעל כורחנו. ובע"ה עוד נמצא את הדרך ליישום וקיום כל מצוותיה של תורה בזמננו.